

всей территории Западной Белоруссии были конфискованы без всякого выкупа, а банки и крупная промышленность национализированы.

Внеочередная сессия Верховного Совета СССР 2 ноября 1939 обсудив заявление полномочной комиссии Народного собрания, приняла закон о включении Западной Белоруссии в состав СССР и воссоединении ее с БССР.

12 ноября 1939 г. III Внеочередная сессия Верховного Совета БССР постановила: «Принять Западную Белоруссию в состав Белорусской Советской Социалистической Республики и воссоединить тем самым белорусский народ в едином белорусском государстве. Так осуществилась заветная мечта белорусского народа [2, с. 96].

Літаратура

1. Егорычев В. День воссоединения // Беларуская думка. № 8. 2000. С. 118—127.
2. На новом этапе развития // Беларуская думка. № 8. 1999. С. 94—98.
3. Нарысы гісторыі Беларусі. Мн., 1995. Т. 2. С. 253—264.
4. Гісторыя Беларусі / Пад рэд. Я. К. Новіка, Г. С. Марцуля. Мн., 1999. С. 218—224.

С. В. Зенчанк

Пераўтварэнні ў сферы адукацыі і культуры ў заходняй Беларусі пасля ўз'яднання з БССР (верасень 1939 — чэрвень 1941 г.)

У 1921 г. па Рыжскаму мірнаму дагавору Заходняя Беларусь была перададзена ў склад польскай дзяржавы. Яе тэрыторыя была падзелена на 29 паветаў, якія ўваходзілі ў склад 4 ваяводстваў: Беластоцкага, Віленскага, Навагрудскага, Палескага. Яшчэ падчас акупацыі гэты тэрыторый у 1919 г. тут пачала актыўна праводзіцца палітыка паланізацыі, хоць польскія ўлады не раз заяўлялі аб свабодзе развіцця кожнай нацыяй сваёй нацыянальнай культуры, палякі імкнуліся асіміляваць беларускае насельніцтва.

У галіне адукацыі польскія ўлады імкнуліся да манапольнага ўжывання польскай мовы. У сярэдзіне 30-х гг. зачыняліся ці ператвараліся польскія многія беларускія школы і гімназіі. У 1938—1939 навучальным годзе ў Заходняй Беларусі не стала ні адной беларускай школы. Заходняй Беларусі была вялікая колькасць непісьменных людзей. Навука ўсе дзеці маглі атрымліваць адукацыю, не хапала пачатковых школ. У верасні 1939 г. Заходняя Беларусь увайшла ў склад Савецкага Саюза.

Ажыццяўленне мерапрыемстваў культурнага будаўніцтва і стварэнне Савецкай сістэмы адукацыі ў заходніх абласцях БССР запатрабавала падрыхтоўкі і выхавання новых педагогічных кадраў. Пачатак у гэтай рабоце быў пакладзены пастановай ЦК КП(б)Б (снежань 1939 г.) «Аб мерапрыемствах па арганізацыі народнай адукацыі ў заходніх абласцях БССР». Наркамасветы Беларускай ССР у канцы снежня 1939 г. былі праведзены абласныя і павятовыя канферэнцыі настаўнікаў па пытанні рэарганізацыі работы навучальных устаноў і пераводзе іх на савецкую сістэму навучання. Нацыянальны састаў у заходніх абласцях рэспублікі па школах наступны: 4192 — беларускія школы, 987 — польскіх, 179 — рускіх, 169 — яўрэйскіх, 63 — літоўскіх, 48 — украінскіх (Брэсцкая і Пінская вобласці). Усяго — 5633 школы, у якіх навучалася 746665 вучняў [1, с. 317]. Для забеспячэння іх настаўнікамі ў Беластоку быў адкрыты педагогічны інстытут, у Гродне, Пінску, Баранавічах — настаўніцкія інстытуты, а таксама 6 педагогічных вучылішч (у Беластоку, Пінску, Брэсце, Навагрудку, Гродне, Маладзечне) і два дашкольных педвучылішча (у Лідзе і Ваўкавыску). У цылым за кошт расшырэння колькасці сярэдніх педагогічных навучальных устаноў у Заходняй Беларусі адбылося павелічэнне кантэнгенту навучэнцаў з 8712 у 1939/40 навучальным годзе да 10178 чалавек у 1940/41 г. [2, с. 412—413]. Таксама было адкрыта 8 медыцынскіх і 7 народнагаспадарчых тэхнікумаў. Перавага ў іх аддавалася дзецям рабочых і сялян.

Разгортвалася культурна-асветніцкая праца. У гарадах і мястэчках адкрываліся новыя бібліятэкі, а таксама клубы, хаты-чытальні, кінатэатры. Да лістапада 1940 г. у краі працавала 220 бібліятэк з фондам 446 тыс. кніг. Гэта быў значны крок наперад.

З РСФСР і ўсходніх абласцей БССР прыехала ў Заходнюю Беларусь 150 урачоў, 650 фельдшараў і каля 3 тыс. сясцёр [3, с. 336].

Важным сродкам паланізацыі (1921—1939 гг.) была дзейнасць польскага тэатра. Праз тэатр польскія ўлады прапагандавалі польскую культуру і мову. Як адзначалася ў адным з польскіх урадавых дакументаў: «Тэатр з'яўляецца месцам велізарнай дзяржаўнай важнасці і ў гэтай якасці паспяхова праяўляе сябе ў справе распаўсюджвання польскай культуры ў зямлі «Крэсавай» [4, с. 60]. Але нельга не адзначыць станоўчую ролю тэатраў. Яны спрыялі далучэнню беларусаў да твораў сусветнага тэатральнага мастацтва. На сцэнах Заходняй Беларусі ставіліся оперы, балеты, п'есы С. Манюшкі, І. Гайдана, Дж. Вердзі, Дж. Расіні, Дз. Меражкоўскага, І. Шылера, Мерлоў і г. д. Ствараліся часцей за ўсё па прапанове ўлад ваяводстваў вандроўныя тэатры, якія карысталіся вялікай папулярнасцю сярод насельніцтва (Гродзенскі вандроўны тэатр, у Вільні тэатр пад кіраўніцтвам Будзінскага).

Увогуле ў 1936 г. у Польшчы працавала 103 тэатра. З іх польскіх — 67, рускіх і украінскіх — 16, яўрэйскіх — 15, літоўскіх і беларускіх прафесійных тэатраў зусім не было [5, с. 61].

Пасля ўз'яднання пачалі адчыняцца беларускія прафесійныя тэатры. Так, у 1940 г. працавалі беларускія абласныя драматычныя тэатры ў Баранавічах, Пінску, Вілейцы, Беластоку, аддзяленне Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў Беластоку.

Значнай падзеяй у музычным жыцці з'явілася стварэнне ў Беластоку Дзяржаўнага джазу БССР, мастацкім кіраўніком якога з'яўляўся Эдзі Ігнатавіч Рознер (1910—1976). Калектыў карыстаўся такой папулярнасцю, што з яго творчасцю азнаёміўся нават сам Сталін. У 1940 г. творчую дзейнасць пачаў Беларускі ансамбль песні і танца. Стварыў і ўзначаліў калектыў выдатны музыкант і фалькларыст Рыгор Раманавіч Шырма (1892—1978). Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі ў склад пісьменніцкай арганізацыі ўвайшлі М. Танк (Я. І. Скурко), П. Пестрак, В. Таўлай, Міхась Васілек (М. В. Касцевіч), Міхась Машара і іншыя літаратары (усяго 20 чалавек).

Такім чынам, уз'яднанне Заходняй Беларусі з БССР мела станоўчае значэнне для развіцця адукацыі і культуры. Але нельга не адзначыць і негатыўныя моманты. Так, 30 верасня 1939 г. быў арыштаваны, а затым рэпрэсіраваны шэраг дзеячаў нацыянальна-вызваленчага руху, што не магло не адбіцца на развіцці беларускай культуры.

Літаратура

1. Лыч Л., Навіцкі У. Гісторыя культуры Беларусі. Мн., 1997.
2. Народная адукацыя і педагагічная навука ў Беларусі (1917—1945 гг.). Мн., 1993.
3. Історыя Беларусі. Мн., 1997.
4. Царук Н. Тэатральная дзейнасць у Заходняй Беларусі // Беларускі гістарычны часопіс. 2002. № 5.
5. Там жа.

К. Камоцкая

Баранавічы і ваколіцы пад уладай Польшчы ў 1921—1939 гг.

Уваходжанне ўсёй Заходняй Беларусі, у тым ліку і Баранавічаў у склад польскай дзяржавы, якая ўтварылася на руінах Расійскай імперыі, атрымала прававы статус у артыкулах мірнага дагавора, які быў падпісаны ваюючымі бакамі 18 сакавіка 1921 г. у Рызе.